

KERTINĖ
PARAŠTĖLietuviai kopja į Vakarų
televizijos viršūnes

„Bagdonas“ ir „Ignotas“ detektyviniame Oxford'e

Oxford'o universitetas, egzotiški nusikaltimai, inteligentiški detektyvai... Nenuostabu, kad britų detektyvinio romano autoriai nuolat sugrįžta į Oxford'ą. Juos, be abejo, vilioja kontrastas tarp mokslo šventovės ir joje staiga prasiveržiančių pikto jėgų, kurias galiausiai nugalė protas ir dorovė.

Vasariui baigiantis, pirmą sykį detektyvinio žanro istorijoje į šią oksfordinę struktūrą įsijungė visi naujas elementas. Amerikos televizijoje parodytoje populiarioje britų gamybos „Inspektoriaus Morse“ serijoje dėl pagrindinių nusikaltėlių yra – lietuviai! (Taip, maloniai skaitytojai, niekas nesustabdydys mūsų grįžimo į Vakarų Europą!)

Ar tai nepakenks Lietuvos įvairiui pasaulio akys? Ši programa rodoma 50-tyje šalių. Nesirūpinkime. Tiesu lietuviai nusikaltėliai – vienas nedoras, kitas doras – nėra kokie automobilų vagiai ar Kauno „daktariukai“. Jie aukštos prabos.

Vienas jų, Bagdonas, po karo įsipilietina Anglijoje, pakeičia pavardę, susikrauna didžiulį turtą ir pagarsėja kaip mecenatas. Naujausias jo planas – Oxford'o universiteto viduryje pastatyti didingą kultūrinį centrą.

Kitą tautietį, profesorių Ignotą, į Oxford'ą atveda teisybės ieškojimas: tartum koksai lietuviškas Wiesenthal'is, jis stengiasi įrodyti, kad buvusiu nacių kankiniu apsimetantis Bagdonas iš tikrųjų patsai yra karo nusikaltėlis – „kankinęs lietuvių, latvių, estų, lenkus, ir ypač – žydus“. Nerasdamas atgarsio, Ignotas pats nusprendžia nušauti nedorą Bagdoną, šiam žygiuojant iškilmingoje universiteto procesijoje. Bet profesoriai šaudo, o kipi kulkas gauda: jis nepataikė ir jo paklydusi kulka nuskina šalia Bagdono žygiuojančią garsią dainininkę. (Ne be pagrindo liaudies išmintis teigia, kad kur daina – ten ir lietuvis.)

Vienas įdomiausių scenarijaus bruožų yra tų dviejų lietuvių išdidumas. „Ar jūs žinote apie Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją?“ – britų detektyvų inspektoriaus klausia Ignotas. „Be abejo, nežinote! O Lietuva tada buvo nusidriekusi nuo Baltijos iki Juodosios jūros... Ir kokia pas jus, britus, tvarka: įstatymai prieš

šmeižtus, spaudos apribojimai. Todėl jūsų laikraščiai nedrįsta paskelbti mano informacijos apie tą karo nusikaltėlį!“

Negailėstingiau britus čiažo ir nedorasis Bagdonas. „Jūs, britai, neturite nė mažiausios nuovokos apie tai, kas dėjosi Rytų Europoje!“ – inspektoriui sugriaužia nusikaltėlis. „Žudyti ar būti nužudyti – tai buvo vienintelis pasirinkimas! O ką jūs pats būtumet darę tokiu atveju?“ „Nežinau“, po trumpos pertraukos prisipažįsta britas.

Viena subtili scenelė greičiausiai prausyd nepastebėta ir pati filmo gamintojų. „Naciai mane suėmė, kadangi aš lietuvis!“ – profesorių pobūvyje sušunka Bagdonas – nevidonas. „Nejaugi?“ šelmiškai šypsodamasis jam atako Oxford'o universiteto kanclerį vaidinantis didysis britų aktorius John Gielgud, Lietuvos Gelgaudų-Gedgaudų palikuonis. (Supamas kitų žymių britų aktorių, 95-metis Gielgud savo vaidmenį atlieka pasigardžiudamas, su jaunatvišku polėkiu.)

Nors pagrindinis veikėjas, inspektorių Morse, atmezga dviejų lietuvių suraizgytas painiavas, pergale jo nedžiugina – jis labai nusivilia savo garbintos dainininkės asmenybe, nors tebėra apžavėtas jos balso. Tą balsą iš Wagner'io operos girdime ir filmui baigiantis, kai ekrane supliepenoja Bagdono suplanuotojo kultūros centro modelis – nuoroda į „Dievų prietamą“ (Goet-terdaemmerung) ir liepenojančią Valhallą.

Gigantiški simboliai, grandioziškos temos... Bet kriminalinis-detektyvinis žanras per trapus tokiems užmojams. Kaip kriminalinė istorija, „Dievų prietama“ per daug padirka, pasiklysta šalutiniuose takeliuose. Kaip žvilgsnis į Antrojo pasaulinio karo tragediją, šis TV filmas per daug lėkšta. Nepaprastai jautrus, ypatingos rimties ir talento reikalaujantys dalykai įspaudžiami į įprastines komercines formules, lemtingas dialogas – į stereotipinių manekėnų lūpas. Bet pirmą sykį žanro istorijoje prie dviejų svarbių manekėnų buvo priklijuotos lietuviškos pavardės.

Algirdas Landsbergis

Ieškokime ir
suraskime žodį

Kalbos etiudai

ALEKSANDRAS
ŠIDLAUSKAS

Žodžio spalva

Beveik kiekvienas žmogus turi igimtą žodžio jauseną. Bekalbėdamas jis intuityviai susiranda reikalingą žodį iš labai didelių savosios kalbos atsargų. „Aš jotojas esu!“, sako trimetis „kalbininkas“, dar nežinodamas nė vienos gramatikos taisyklės, bet jau jausdamas kalbos spalvas. Žodžiai iš vaikystės, iš tėvų, iš tarmės, iš kaimo, o vėliau – iš mokyklos, iš knygų, iš laikraščių, iš televizijos. Vienas su kitu labai susiję, vienas kitą labai papildo, praplečia, suaktualina. Žodžio spalvą lemia daugis aplinkybių. Intonacija, kalbos maniera (stilius, mąstymo būdas, kalbėjimo greitumas ir kalbėjimo nuotaika, žodžio potekstės pabrėžimas, apakritai – patys įvairiausi žmogaus individualūs kalbėsenos bruožai) parodo didžiulę žodžio skvarbą, atmintį, įtampą ir suvoktį. Tiksliai pats susivokęs, gali suvokti kitą ir save. Per kalbą. Vienu žodžiu nepaprastai daug pasakoma. Keleriopai galima iktarti pačius trumpiausius mūsų kalbos žodžius „aš“ arba „ir“, „ne“ arba „po“. Daugeriopai. Aktorius šių dalykų mokosi ir išmoksta, tai jo talento savybė, o paprastas kalbėtojas modeliuoja savo žodį kaip koks siuvėjas ar garas meistras. Kiekvienas siuvėjas savaip sukerpa savo siuvinį. O meistro darbas regimas iš tolo, gražiai ir vaizdžiai kalbančio žodis taip pat girdisi iš tolo. Tačiau daug kalbėti – tai dar nereikšmia ir daug pasakyti. Svarbiausia – kalbos prasmė, žodžių jungtys, frazės būtinumas, jos svoris ir svarba. Per mažai apie tai kalbama. Esame įpratę labai dažnai klaidis ir klaidėles taisinėti (tai reikalingas darbas), bet vis pamirštame pasizūrėti į patį pirminį kalbos dalyką – į žodį. Juo ir tiksliai juo išsakoma ir išsiskaidoma. Žodis – tai nelyginant išpažinties veiksmas. Paleidai žodį, ir jau jo nebesugausi.

Žodžio įvairia

Taupykite žodį; per mažai apie tai kalbame. Tuščiašodžiavimas – kalbos yda, bjaurastis. Noras gražbyliauti parodo asmens mentaliteto menkumą. O žodis viską gali, nes jis viską nugalė. Daug kalbos istorijoje būta visokių atsitiktinimų. Kalbininkai dar yra iklime į kalbos istoriją (tai labai gerai), į kalbos kultūros dalykus, neretai pamiršdami, kad vienintelis žodis, kaip universalus kalbos vienetas, yra

(Nukelta į 3 psl.)

Kovo Vienuoliktoji

– visą gyvenimą mūsų svajota ir laukta, 1990 metais išaušusi –
tesutvirtina ji mus dabar nelengvame valstybės kelyje
ir telaimina mūsų ir mūsų vaikų, laisvų lietuvių, ateitį!



Bernardas Brazdžionis prieš keletą metų dalijasi savo poezijos poemais su Atgimtančios Lietuvos žmonėmis.

Antano Gylis nuotrauka

TĖVIŠKĖS DŪMAI

Tavo dūmai, tėviške, nekartūs,
Ir nedegs einančiam takai,
Ir ne vargas žydi tavo vartuos,
Ir visi tau brangūs mes vaikai.

Gintarinė saulė auksu šviečia,
Ir po debesėliais bus šviesu,
Kai vėl grįšim iš visų pasviečių
Iš šios žemės kryžkelių visų.

Vėl tave mes ašarom nuplausim,
Vėl žydės kvietys ir aviža,
Vėl tu būsi mums didžiū didžiausia,
Lino žiedo tėviške maža.

Tavo dūmai, tėviške, mūs širdis,
Tartum šiltos rankos, mus apsaus;
Tavo šulinys džiaugsmu pagirdys
Po vargų vidurnakčio tamsaus.

Bernardas Brazdžionis

Kovo Vienuoliktosios šventė Čikagoje
su svečiu poetu Bernardu Brazdžioniu

Lietuvos vaikų globos būrelis „Saulutė“ rengia popietę su svečiu iš Kalifornijos poetu Bernardu Brazdžioniu, pavadintą „Poetė Lietuvos vaikams“, rytoj, sekmadienį, kovo 10 dieną, 3 valandą po pietų Jaunimo centre, Čikagoje. Popietės programoje dalyvaus:

Bernardas Brazdžionis (Vytė Nemunėliu);

„Tėviškės“ ansamblis (vadovaujamas Stasės Jagminienės); „Meškiukas Rudnosiuokas“ (Čikagos lituanistinė mokykla); Rašytoja Nijolė Jankutė-Užubienė; „Dainavos“ ansamblio kamerinis vienetas (vadovaujamas Dariaus Polikaicio); Aktorė Audrė Budrytė; Jūratė Jankauskaitė; Dalia Sokienė.

Dekoracijas programai yra sukūrusi dailininkė Rasa Sutkutė.

„Saulutė“ kviečia visus į poetą Bernardą Brazdžionio pagerbimą, kviečia kartu su juo švęsti Kovo Vienuoliktają, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną, ir savo atsilankymu paremti bendrą vaikų Lietuvos meilę. Po programos visi atsilankiu-



sieji laukiami Jaunimo centro kavinėje, kur bus proga pabendrauti su svečiu poetu ir įsigyti jo knygas bei parašą.

Šiame numeryje:

Lietuviai televizijoje • Branginkime žodį • Jurgis Jankus apie a.a. dailininką Alfonsą Dargį • Dviejų poetų dialogas: Leonardo Andriekaus ir Bernardo Brazdžionio eilėraščiai • Vilniaus styginis kvartetas Lemont'e

Jurgis Jankus

Visam amžiui

(Iš pas mane užsilikusių Alfonso šneku)

Ne kiekvieną kartą būdavo taip. Susitikę plepedavom taip sau. Pilstydavom iš tuščio į kiaurą. Kartais ir pasaulį pertvarkindavom, bet tai buvo pavojinga: Alfonsas vis labiau ir labiau imdavo kelti balsą ir tada jokios tvarkos nebegalėjai rasti. Karštas buvo, kaip gerai padumtas kalvės žaizdras. Bet būdavo ir kitaip. Ypač kai ir žodžiai, ir mintys imdavo srūti iš anų dienų. Iš praeities dirvoje jo paties įmintų pedų. Ir tai atsitikdavo gana retai. Tada jis atsiversdavo ne liepsnas spjaudančių ugnikalnių, bet ramiu, skaidra tvieskančiu šaltiniu. Kad ir tą sykį. Sėdėjom mano kiemutį po egle, ant kaimyno garažo pavakario nuotais pagautas šnekučiavo giesmininkas žvirbliukas, abiejų žmonos dairėsi po geles ir žiūrėjo, kas auga kiemo kampų užvestame darželyje. Mudu tik žiūrėjome ir klausėmės, kai Alfonsas lyg pats sau prašė:

— Kiekvienais metais tėvai važiuodavo į Žemaičių Kalvariją. Į atlaidus. Juodu abu, dar bernas, tarnaitė. Visą dieną tėvas su bernu taisydavo vežimą. Arkliams prikraudavo šieno, įtaisydavo dvi sėdynes. Priekinę paprastą lentą, užpakalinę buvo su atlošu, kad važiuojantiems būtų kur nugara atremti, kad neišsmiltų. Mane toji kelionė traukdavo kaip kažin kas, bet mama nė klausyti mano kaulijimo nenorėdavo. Sakė, kad vis dar per mažas, kad su manim bus tik vienas vargas. Kai buvau kokių septynerių, o gal ir astuonerių metų vyras, pagaliau nusileido. Ta diena išėjo į metus. Žemė po kojomis svilo. Negalėjau nustigti vietoje. Negalėjau sulaukti, kada pradės ratus taisyti. Nei tėvas, nei motina daug apie Kalvarijos atlaidus nepasakojo. Sakė, kad nuvažiuaves pats pamatysiu, mergaitė dar nebuvo juose buvusi, bet per berno liežuvį jie vėrėsi kaip ant delno. Mačiau ir prie takų susėdusias eiles elgetų, žaidžomas kojas ligi pusės tako atkūsius, visokiais balsais giesmes traukiančius, armonikomis sau patiems pritariančius, ir daugybę škaplerninkų, armonikėlėn, švilpynėn, saldinais ir dūdelėmis status apsikrovusių, ir imtynininkus už plaukų vienas kitą tampačius, ir būrius muzikantų su būgnais, dūdomis ir armonikomis, kardus ir ugnį ryančius stebukladarius. Nors tėvas, nugirdęs berno pasakojimus, ir sakė, kad to smailiųjų neklausyčiau, bet kur tu tokių grožybų neklausysi. Klausysiu ir akyse jau sukosi viskas čia pat, ką dar tik rytą iš tikro matysiu.

Išriedėjom temstant. Iš pradžių akis išplėtes sėdėjau tarp tėvų. Nors vietos dar ir buvo žinomos, bet kai pasišoviau į tokią kelią, ir jos kitaip atrodė, bet arkliams ristele kicenant, vietos ėmė greitai keistis. Pro šalį bėgo kaimai, vežimą lydėjo kitokie šunys.

— Užkirk kuriam! — raginau berną.
— O kam? — atsigrežė jis. — Toks jų amatas — ateinantį pasitikti, praeinantį aploti, kad žmonės žinotų, kas už jų vartų darosi. Ar tau patiktų toks šuo, kuris nemoka net paloti?
— Bet jei gali įkasti, — laikiau savo.
— Ratus tegu kanda, o mes aukštai — nepasieks.

Nieko nebesakiau, bet vienas sau galvojau, ar negalėtų šuo kurio nors rato perkasti. Tada apvirstumėm ir nebelengva būtų apsiginti.



Dailininkas Alfonsas Dargis (mirus šiu metų sausio 13 dieną Vokietijoje) su žmona Lee (mirusia 1994 metais).
Stasio Ilgūno nuotrauka

Galvojau, bet nieko nebesakiau, nes ir pats gerai žinojau, kad geležim kaustyto rato joks šuo negali perkasti. Jeigu kas ratus darytų iš dešrų, tada tai būtų. Taip buvo ant liežuvio, taip ir pasakiau. Visi pradėjo juoktis, o mama ir sakė: „Gana, Alfonseli, tau čia plepaloti. Gulk, išsimiegok, kad rytą man nezirzentum“. Nenorėjau, bet mama buvo tokia, kad su ja nesiginčysiu. Bernui liepė sustabdyti arklius, mane nustumė nuo sėdynės, paguldė, apkamė. Bet kur tu miegosi, kad aplinkui visko pilna. Danguje daugybė žvaigždžių. Iš karto į jas ir težiūrėjau, bet kai miegas nelindo, ėmiau dairytis į šonus. Nors buvo ir tamsu, bet šonuose buvo pilna visokių šešėlių, visokių keistų pavidalų, tokių, kokių dieną niekada nepamatysiu. Vienu tarpu toli pamačiau ugnį. „Žiūrėkit dega!“ — sušukau ir kilsteleėjau galva.

— Gulek! — sudraudė mama, o bernas paaiškino:

— Kas tau degs, naktigoniai ugnį užsikūrė. Bulvės kepa, — dar pridėjo.

Ilgai žiūrėjau, kol ugnį uždegė krūmai, o aš galvojau, kad karštą keptą bulvę ir man būtų gera suvalgyti. Reikėjo arkliams atspūsti. Vyras išlipo kojų ištiesi. Bernas užkabino arkliams avių pasistiprinti. Motina su mergaite nuo sėdynių nuslydo į šiaudus. Sakė, kad ir joms reikia sudėti bluostą. Norėjau lipti iš ratų ir aš, bet neleido. Sakė, kad gulėdamas galiu kojas tiesti kiek tik noriu. Pasilikau, bet ausis ištempęs klausiausi, ar neišgirsu miške vilkų kaukiant. Neišgirdau. Tik kažin kur šuo sulijo ir vėl nutilo. Vienoje vietoje toli miško viršūnės pradėjo rausvai šviesti. Rausvumas šviesėjo ir į šonus plėtėsi. Galvojau, kad tikrai kur prasideda gaisras, bet nieko nesakiau. Tėvas su bernu buvo nuėję toliau, o motina šalia

jau šnarptė. Mergaitė ratų priekyje šnarptė net pakarkdama. Tylėjau. Už miško rausvumas vis plito. Jau norėjau tyliai lipti iš ratų, kai staiga pro viršūnės pasirodė raudonas kraštelis. Supratau, kad ne ugnis. Pagalvojau, kad taip saulė teka. Juk dar nebuvau tekančios matęs. Miegodavau. Kai atsikeldavau, ji būdavo jau aukštai ir tokia akaisti, kad net prisimerkęs negalėdavai pasižiūrėti. Netruko išlįsti ir visas didelis ratilas. Nereikėjo niekam nė sakyti, pats supratau, kad mėnulis. Pilnatis. Buvau matęs ir pilnatį, bet ne tokį. Anas buvo šviesus ir daug mažesnis, o tas kaip girnapsė. Gal net didesnis.

Kai pajudėjom važiuoti, mėnulis buvo pakilęs per mano spindį ir nebe toks raudonas. Ir daugiau daiktų atsirado. Toje pusėje buvo didelė pieva, už jos juodas miškas. Tuoj už kelio tvora, už tvoros du galvas sukryžiavę arkliai. Toliau dar vienas ir dar kitas. Kitoje pusėje miškas. Eglių šakos ligi pat žemės. Atsiminiau šnekas, kad iš po tokių eglių naktį žybtuoja vilkų akys. Žiūrėjau, žiūrėjau, bet nieko žybtuojant nematiau. Net kai miškas ėmė liktis, dar ilgokai žiūrėjau pro sėdynės apačią, ar koks nors neatsiveja. Kai buvau tikras, kad joks vilkas nesiveja, vėl akys nukrypo į laukus, kuriuose medžiai, krūmai virsdavo gyvais vaikščiojantiais vaiduokliais. Sako, kad į rytą ir daug kam taip akyse rodo. Gal, kad akys darosi pilnos miego. Mano irgi turėjo tokios būti, bet miego nenorėjau. Kai važiuom pro juodą vandenį, gal kokį tvenkinį ar tik geroką balą, pamačiau pilną baltų antčių. Geriau į jas išžiūrėti net ant drangos pasiremiau. Ir dabar tebematau. Ne antis, ne kūdrą ir ne baltą namelį anapus kūdros, bet visų paveikslą, lyg būtų paties Dievo ranka nutapytas. Mes, žmonės, taip nemokam.

— Baltas antis juodam vandeny. Ir niekada nemėginai jį pakartoti, — įsitępiau.

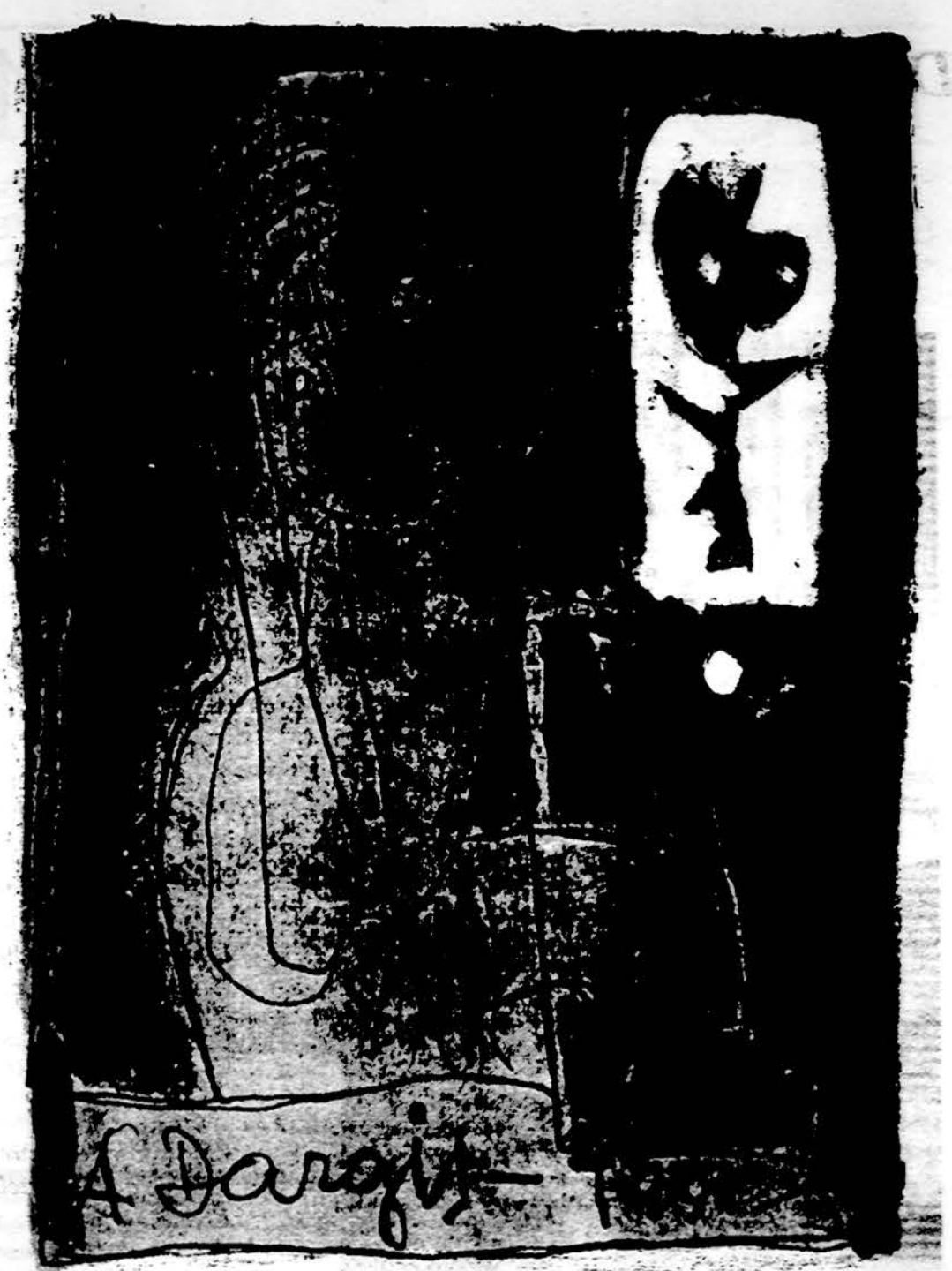
— Ne — nutęsė. — Būtų kopija, — kiek patylėjęs pridėjo. — Niekada nieko nekopijuojau, lyg sau pasakė ir vėl tęsė: — Saulei užtekėjus, dar kartą sustojom, užvalgėm ir tada jau leidomės į Kalvariją. Tik ten išėjo kitaip, negu sau vienas galvojau. Maldininkai jauėjo būriais, giedojo, meldėti. Vos privažiavom maldininkus, motina liepė sustoti, išlipo, pasiėmė mane ir pasakė:

— Jūs sužiūrėkite arklius, o tu, Onike, pažiūrėk, kur ras vežimui vietą ir atbėk pasakyti, kad žinotiau, kur rasti. Mudu su Alfonseliu eisim kartu su kitais pasimelsti. Atbėgusi rasi.

Norėjau eiti su bernu, kad parodytų viską, apie ką buvo pasakojęs, bet mama nė girdėti nenorėjo.

— Pirma pasimelsim, o paskum viską rasi ir be jo. Žmonių išmonės nepabėga.

Man atrodė, kad ir maldos gali nepabėgti, bet mamai to nepasakysiu. Nuėjom. Man atrodė, kad tokioje žmonių marmalyneje galima greitai paklysti. Kai atsiškyrėme nuo vežimo, net bėgu ėmė darytis, tai nė pats nepajutau, kai stipriai įsikibau į motinos ranką. Bet ji viską žinojo. Kiek praėjom, pro žmones prasigridom, net nepajutau, kaip atsiradau vidury giedančių ir į tą patį pusę einančių žmonių būrio. Čia motina pasilenkė ir pasakė, kad dabar einame tuo keliu, kuriuo Jėzus Kristus ėjo mirti už mus ir dabar man reikia visas maldas ir giesmes kalbėti ir giedoti kartu su visais. Mėginau, bet man kažin kodėl nesisekė. Juk giedodavau ir namie gegužinės ir bažnyčioje nebijodavau atverti burną, kai giedodavo „Šventas Dieve“, ir „Kas nori Panai Marijai tarnauti“ mokyčiau, o čia nesisekė. Pradėjau kartu su visais „Verk kit anielai“ ir ėmiau mailytis. Ne aš, bet man galvoje viskas maišėsi. Vieni giedojo čia pat, kiti toliau, visokie balsai užmaisi lėkė per galvą, o aš įstrigęs tarp miego ir budėjimo, tripepau šalia mamos. Kai visi klauptėsi, klauptaisi, kai stojosi, stojaisi. Net nebežinau ar giedojau, kai visi giedojo. Pagaliau vienoje vietoje visi gulo. Kniubsti. Atsiguliau ir aš. Nežinau ar kada buvau jautęs tokį saldumą: ištiesiesi ir nuskendai. Mama irgi, matyti, savo maldoje nuskendo, o gal padėjo ir mažai temiegota naktis, kad manęs tepasigėdė tik atgiedojusi paskutinė giesmė. Sakė, tik ištiesusi ranką paimti mane už rankos, o manęs nebėra. Ir čia žiūri, ir čia, ir šen puola ir ten, o vaikas lyg būtų sudėgęs ir net peleno nepalikęs. Ir nė vienas, čia pat buvęs, kartu ėjęs, nematė čia jokio vaiko. Viena moteris atsiminė jį kartu ėjusį. Sakė, negalėjusi atsigrąžti, kaip jis kartu su visais ir giedojęs ir meldėsis, o kur paskum dingęs, nebegalėjo pasakyti. Ką mama begalėjo daryti. Kaip šokia atakalūnė ėmė sprausis prieš maldininkų bangą. Kai kas pasišaipė, kai kas net papyko, kam ne į tą pusę skverbiasi. Ji vistiek skverbėsi ir vis klausinėjo ar kas nematė jos Alfonselio. Vienas vyriškis matęs vaiką gulintį pasliką. Pasakė ir kur. Tada ji pasileido tekinom ir pamatė vidury tako gulintį, o prie jo vyrą, iškėtusį į šalis rankas, saugantį, kad gulintį nesumintų. Mamą ir šaltas prakaitas išpylė. Kad žmogus taip saugo, tai saugo, bet gal jau sumintą, tik kad dar labiau nesudrapalintų.



— O Jėzau, ar dar gyvas!? — jau nebesavo balsu sukuko ir suklupo prie manęs.

— Neakubėk, — pasakė. — Matai, kaip gražiai jis išsisi. Čia žemė šventa. Pilna maldų, pilna giesmių. Kai liežuvius iškišė per dienas apie savo reikalus lakstom, didesnių, šventesnių dalykų nebejučiam, tik kai užmiegam susiliejam ir su tuo, kur yra anapus kasdieninių reikalų. Juk ir mūsų kasdieniniai reikalai apkabinėti maldom. O čia žemė šventa. Tegu pamiega. Tegu pabūna su tuo šventumu. Ką žinai, gal pati žemė savo šventumu ji kaip tik dar kam nors reigia, gal jo ateities kelią mažoje širdelėje braižo.

Tuo tarpu ir kai kurie maldininkai pradėjo atitrūkti nuo maldų ir lenkėsi pažiūrėti, kas tam vaikui atsitiko. Pamatę, kad tik miega, kiti ėmė net pykti. Rėkė, kad pasitrauktų nuo tako, kad eitų kur į patvorį nemaisė žmonėms maldas. Neklausė nė to vyriškio maldininkų. Kad nesumintų bemiegancio, motina jau lenkėsi imti, bet pajuto ranką ant peties ir balsą:

— Mamele, palauk, aš paimsiu.

Atsisukusi pamatė savo mergaitę. Jie jau buvo suradę vežimui pastatyti vietą, ir ji atbėgo pasakyti.

Sako, paėmė mane kaip katiną į glebį ir pasitraukė į šoną nuo besigridančių ir pykujančių maldininkų. Mama dar dairėsi: norėjo pamatyti mane saugojusį žmogų, gražiai jam padėkoti, bet nė ženklų nebebuvo. Įsimaisė į maldininkus, ir kur tu ji begauginai. Tada abi nuėjo prie vežimo. Sako, kad išmiegojau ligi pusdienio, bet ir išsimiegojęs dar spėjau daug ką pamatyti.

(Nukelta į 4 psl.)



Poetas Bernardas Brazdionis ir Alfonsas Dargis prie dailininko spalvotos grafikos darbo „Vilniaus universiteto sukaktis“.



Poetas Leonardas Andriejus su Alfonsu Dargiu prie dailininko tuo metu tik ką sukurtą darbą.

Dviejų poetų dialogas

Prie amžino nerimo upės



Leonardas Andriekus ir Bernardas Brazdžionis

Vytautas Mastulis nuotrauka

Leonardas Andriekus prie Naujų metų sveikinimo Bernardui Brazdžioniui pridėjo keletą savo naujausių eilėraščių.

Bernardas Brazdžionis, atsakydamas, laišką, tarp kitko, parašė:

„...Tie kolegos posmai mane nudžiugino ir 'įkvėpė' taip pat eilėraščių atsakyti. Kelias labiau įstrigusias omenin eilutes panaudojau kaip motto. Štai, ir atsiliepiu, kai ką gal kiek paryškindamas, o kai kur ir 'nuo savęs' pridėdamas, kaip eilėraštyje 'Tarytum', kuriame atsiremiu į šių dienų Lietuvos realybę...“

Leonardas Andriekus

PRIE NERIMO UPĖS

Jeigu paukštis nelaksto,
Jam sustingsta sparnai. —
Neilsek, mano siela, šią naktį
Per ilgai, per ilgai

Prie to amžino nerimo upės —
Ir be galo, ir be pradžios,
Kur sustojom suvilgyti lūpų
Ir žvaigždžių suskaičiuot.

Tuoj reikės nepaženklintam skrydžiui
Mums sparnus jau ištiest.
Liks tolybėje kryžiai
Ir pilnatvė nakties...

MIESTELIS

Žinau miestelį, kuris buvo mano,
Kuris dar mano tebėra...
Kasdieną jį regiu, stovėdamas prie okeano,
O ypač kai prasiveria naktim žara.

Tada jau viskas prašviesėja,
Tarytum kokioje ekstazėje,
Ir nebegieda jūrų vėjas
Visų Šventų litanijos.

Tada jau rodos, kad ant Raganos kalnelio sėdžiu
Ir visą Geldėnų apylinkę matau;
Tada nuskyneš pirmąjį ramunės žiedą,
Iš naujo dovanoju tau...

DAR VIENA NAKTELĖ

Saulė už kalniuko leidžiasi —
Dar viena naktelė
Atminimais skleidžiasi
Lauk manęs prie kelio.

Aš tuojau, tuojau ateisiu
Nuo Sedos ar Salantų. —
Nežinau, kaip išsiilgstu baisiai
Tų naktų, tų naktų,

Kai, pažvelgęs į mėnulį,
Atpažįstu pats save.
Man tada pasaulis — nulis —
Be tavęs, be tavęs.

Jau pakvipo visos lankos
Nesugrėbtu dar šienų,
O tave vaiduokliai tik belanko —
Pareinu, pareinu...

Bernardas Brazdžionis

PRIE TOS UPĖS

„Prie to amžino nerimo upės...“
L.A.

Prie to kryžkelės Rūpintojėlio,
Prie tos upės tekmės neramios,
It i balsą nuėjusių sėlių,
Aš i klevo kamieną remiuos

Ir kalbu su pavasario paukščiu
Būriais ir su aukštu medžiu,
Kad nuplaukiančią srovę prisaukčiau,
Rūpintojėli malonės meldžiu...

O srovė teka, tartum tekėtų
Tavo dienos tenai su srove,
Nežadėtos lemties netikėtų
Greitumu nešdama ir tave.

MAN PASAULIS...

„Man tada pasaulis — nulis...“
L.A.

Pasidžiaukim dar, bičiuli,
Šia diena,
Tų naktų tegu dar dūli
Ne viena.

Man tasai pasaulis — visa,
Ką turiu:
Skliautas — ežeras didysai
Žiburių,

Žemė — Dievo dovanota
Džiaugtis ja,
Kol pavirsim terra cota
Tamsoje...

Man pasaulis — dar ne nulis,
Link Tavęs,
Dieve, brolis kamandulis
Siela ves.

TARYTUM...

„Tarytum kokioje ekstazėje...“
L.A.

Tarytum kokioje oazėje gyvenu,
Tarytum i koki mirazą dar einu,
Tarytum iš nakties naktin žvelgiu,
Kur giltinė apsiginklavusi dalgiu,
Šienauja, užsimerkusi, linksmai,
Kad ištuštėjo jau beveik visi namai,
Tarytumei po maro, kad tauta
Tarytum nebebūti pasmerkta,
Tarytum nebėra jau išeities
Gyvam iš tos juodų dienų nakties...

Tarytumei tari tu sau tyliai
„O, Dieve, kaip įklimpome giliai!..“

PAKELYS

„Kur sustojom suvilgyti lūpų...“
L.A.

Kur suvilgyti lūpų sustojom
Tos dienos to rudens pakely,
Kur sumynem žolę po kojom,
Kad pravirko berželiai keli.

Kad daugiau gal nebesimatysim
Po šiuo kupolu aukšto dangaus,
Kad voratinklų gijos nutisę
Apraizgys liudną vyzdį žmogaus,

Kad gyvenimo likusio kelias
Nežinia, kur toliau nusities, —
Ar i šali gimtosios pirkelės,
Ar i angą verpetų nakties...

Ieškokime ir suraskime žodį

(Atkelta iš 1 psl.)

ypatingas kalbos ženklas — su savo turiniu ir savo forma. Gražiai ir taisyklingai kalbančio žmogaus šnekoje ir netikėtas per-taras, ir netikėta kirčio klaida ne itin krinta į akis. Nėra absoliučiai tobulai kalbančio žmogaus, bet yra nemažai žmonių, turinčių absoliučią kalbinę nuojautą. Tik-tai aktorius ar diktoriaus, iš anks-to pasiruošęs skaitomą tekstą, ga-li perskaityti jį be jokių klaidų. Bet tai tobulai tiksliai skaitymas. Ir teatro scenoje įgudęs aktorius gali absoliučiai tiksliai kalbėti vaidinimo metu. Čia ne vien tiksliai pastangos reikalingos. Absoliutumo nereikia tikėtis, kai bendraujama, kai paprastai kal-bama, buitėje, radijo studijoje, pasitarime, dispute. Kalbėti ne-lengva ne dėl to, kad pritrūktų žo-džių. Ne. Nelengva dėl to, kad žo-džio įsivaizdavimas gyvenime neugdė. Tiksliai gramatika, tiksliai sintaksės dalykai, tiksliai kalbos kultūros riktai! Antra vertus, mažai kas susižavi vienu vienin-teliu žodžiu, kaip visiškai ne-tikėta garų samplaika. Kaip ryš-

kiaspalviškai zanavykai ištaria žodį „maldavo“ arba tokį pat žodį „maldavo“. Pasikeitė tiksliai kirčio vieta. Tas pat su žodžiais „kasa“, „aukštas“, „tolyn“ ir „to-lin“, „mės“ ar „mės“. Vadinasi, šitokia žodžių įvairovė parodo nepaprastą kalbos pasaulį, kuria-me žodžio prasmės yra tokios di-delės ir svarbios.

Žodžio stilius

Kas gali suskaičiuoti visas laik-raščių stilius? Tai tikri klaidos. O laikraštis skaito-mas ne vieno žmogaus. Vadinasi, į sąmonę ir pasąmonę skverbiasi, veržiasi, plūsta visokie teršalai. Jų iškart tarytum ir nepaste-bime. Nebaisi, jei kalbos „moko-vas“, vaizduojantis visą žmoni-nę esą, ima ir sumaišo bekalbė-damas kokį žodį: užuot ištars „diktoriaus balsas“, jis tarsteli „diktatoriaus balsas“. Pasi-juokiams ir gana. Kai kuriais kontekstais antrasis pasakymas gali būti visiškai logiškas ir tikras. Žodį „abėcėlė“ sugalvojo Konstantinas Sirvydas 1642 metais, išpausdinęs jį savo žo-dy-ne. Tais metais šodinas ir pasi-

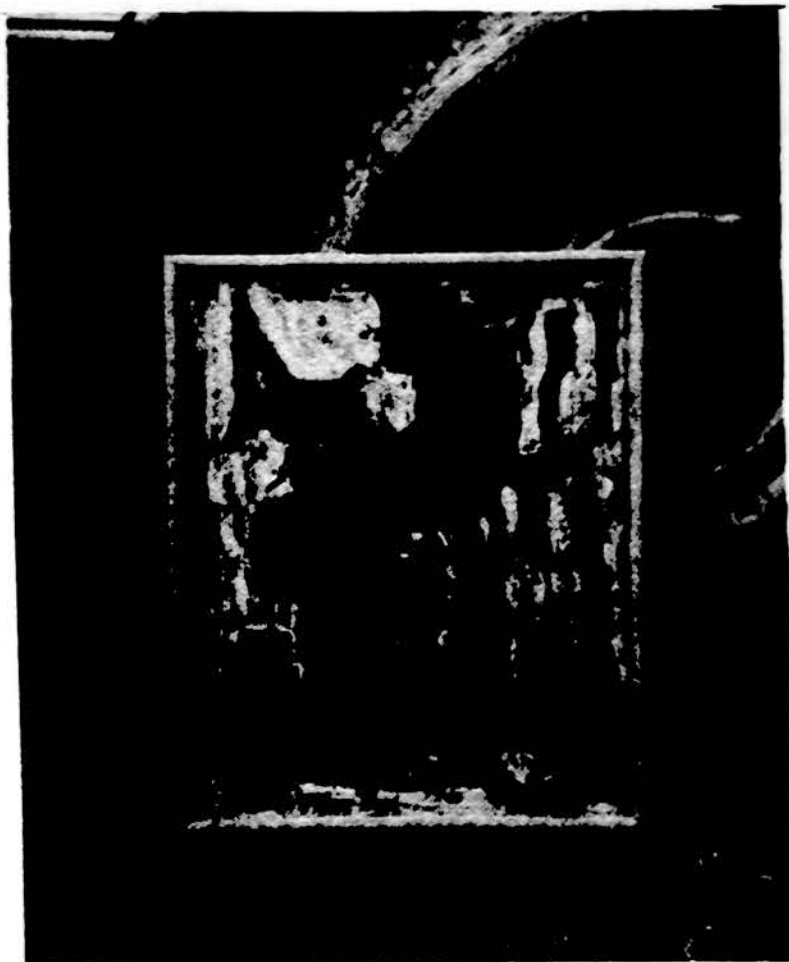


Mindaugas Skudutis

Gotika, 1995
Aliejus ant drobės

Iš vakar, kovo 8 dieną, Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Čikagoje, at-darytos parodos „Slaptas menas“ (Shaghtas menas), kurioje ekspozuojami iki 1999 metų slaptai atgavę neoficiacinės Lietuvos kultūros kūrinių.

rodė. Žinia, žodis buvo tiek tiek anksti sukurtas. Rodos, kaip nesenai šitai įvyko! Dabar atrodo, kad tai pirmą kartą žodis, tinkantis visiems stiliams ir vi-siems laikams. Atrodo, kad jis būtų atėjęs iš tų laikų, kai ne-buvo anei rašto, anei druko. Ne-prigijo Kazimiero Būgos „laika-trūkis“, o atsirado „laikotarpis“, visuomenė nepagavo Vaidžanto „metašimčių“, o ėmė vartoti „šimtmetį“. Tam tikrais atvejais šie žodžiai, kurie neprigijo, gali-mi pavartoti, nes jų reikšmė mums gerai suprantama. Turbūt nedaug būtų reikėję, kad būtų radęsi žodžiai — kotagrebilis ar gatvisalis, duobianakė ar nosia-riestis. Kas galėtų pasakyti gėles „gerbera“ kilmė? Tiksliai kalbos istorikas ar šiaip gūvus žinintis. O iš tikrųjų buvo taip: 18 amžiuje gyveno vokiečių gydytojas ir botanikas Gerber, ir jam žino savo pavardę, atiduodamas ją gėlei. O, kad daugiau tokių gydytojų būtų mūsų žemėje ir šiandien! Kalbos stiliui labai svarbus žodžio varto-jimas. Turbūt nerasiau žodžių, iš-skyrus jungtukus, prielinksnius ar dalelytes, kurie neturėtų įvairių prasmų. Ypač stiliaus prasme. Apis visuomet stiliui (Nukelta į 4 psl.)



Valentinas Antanavičius

Be pavadinimo, 1976
Aliejus ant kartono

Iš parodos „Slaptas menas“ Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Čikagoje.



Vilniaus styginis kvartetas po koncerto Lietuvos dailės galerijoje, Lemont, Illinois, šių metų sausio 28 dieną: (iš kairės) Audronė Vainiūnaitė, Petras Kunca, Audronė Pšibilskienė, Augustinas Vasiškauskas.

Vilniaus kvartetas Lemont'e

ROKAS ZUBOVAS

Jau ne pirmą kartą Lietuvos vaikų globos būrelis „Saulutė“, remdamas likimo skriaudžiamus vaikus Lietuvoje, tuo pačiu apdovanoja Čikagos klasikinės muzikos gerbėjus neeiliniais, ilgai įsimintiniais renginiais. Šį kartą, nenuilstančiosios „Saulutės“ vadovės Indrės Tijiūnienės ir kiti pasišventę organizatoriai dėka, Lemont'e esančio Lietuvos dailės muziejaus salėje įvyko pirmą kartą Amerikoje viešinio Vilniaus styginio kvarteto koncertas.

Šis kamerinis kolektyvas, jau tris dešimtis metų žavintis lietuviškąja publika Lietuvoje, susilaukęs entuziastingų atsiliepimų tarptautiniuose kamerinės muzikos festivaluose Austrijoje ir Suomijoje, Liuksemburge ir Meksikoje, pamiltas klausytojų, gastroliuojant visuose pasaulio žemynuose, pagaliau buvo pristatytas ir Amerikos klausytojams.

Visi keturi kvarteto artistai — smuikininkai Audronė Vainiūnaitė ir Petras Kunca, altistė Audronė Pšibilskienė ir violončelistas Augustinas Vasiškauskas yra ilgamečiai Lietuvos Muzikos akademijos profesoriai. Išauginę jau ne vieną studentų kartą, šie tarptautinio lygio solistai-atlikėjai visada žavėjo ir žavi neįsamiu noru dalintis savo muzikiniais išgyvenimais. Lemont'o koncertas parodė, kad ir po trijų dešimtmėčių, praleistų grojant kartu (juk vien tik Lietuvoje surengta daugiau kaip 2,500 koncertų!) kvarteto muzikai su tokiu pat gaiviu polėkiu ir jautriu, šviežiai ir išraiškingai, maitriai, bet tuo pat metu labai brandžiai ir autoritetingai kuria gyvą muzikinį audinį, išgyvena kiekvieną atliekamo kūrinio vystymo posūkį ir vingį.

Sausio 28 dieną Pasaulio lietuvių centre tiesiai po pamaldų prasidėjusio koncerto metu, rašančiam pirmą kartą teko patirti, kad ir kamerinės muzikos koncertas susirinko daugiau klausytojų, negu jų galėjo sutilpti Lietuvos dailės muziejaus salėje — kelias dešimt žmonių turėjo pasitenkinti klausydami koncerto iš koridoriaus.

Pirmajai pažinčiai (tikiuosi, kad šis puikus kvartetas dar ne kartą viesės Čikagoje) su labai šiltais nusiteikimais lietuviška muzikos gerbėjų publika, Vilniaus kvartetas pasirinko labai įvairią programą žanrų, emocijų ir stilių prasme.

Du kūriniai, atlikti pirmojo koncerto dalyje, pristatė publikai Vakarų Europos ir lietuviškosios kvartetinės muzikos ištakas. Antruoju smuiku kvartete griežiantis Petras Kunca, koncerto eigoje pristatinėjęs klausytojams atliekamą kūrinį, įžangoje kalbėjo apie Lietuvos laisvės akistatoje atsiradusią galimybę vel

nutiesti dvasinius ir kultūrinius tiltus tarp išeivijos ir Lietuvos, kad, pažindami vieni kitų nueitų kelius ir suprasdami vieni kitų skirtumus, galėtume vėl kurti vieną lietuvių tautą. Vargu ar šiai idėjai galima atrasti geresnę dvasinę ir estetinę išraišką nei Čiurlionio kvartetas c-moll, kuriame kompozitorius taip organiškai sunerė į vieną auginį klasikinius formavimo principus ir savo lietuviškąją prigimtį. Šis pirmasis reikšmingas lietuviškas kūrinys styginiams kvartetui buvo parašytas Čiurlioniui studijuojant Leipzigo konservatorijoje, ten pirmą kartą ir atliktas. Apie kūrinio premjerą Čiurlionis laisvė draugui į Varšuvą komentavo: „Atlikimas buvo šuniskas, ir vietoj laukto didelio malonumo turėjau nemažą nesmagumą“. Visai kitaip, be abejonės, Čiurlionis būtų vertinęs savo kūrinio atlikimą, jei Apvaidavo būtų jam leidęs išgirsti Kvartetą c-moll, griežiamą Vilniaus kvarteto.

Nuo pirmųjų kvarteto (Allegro sostenuto) taktų muzikantai pilnai užvaldė klausytojus vidine įtampa. Lankstus ritmo pojūtis, parškinantis klasikinius dailės formos kontūrus, puikiai pajusta pusiausvyra tarp dramatiškai įtemptų ir lyriškai skaisčių epizodų, juvelyrinis susiklausymas, viskas muzikų grojime buvo sukinijama ir nuostabią garsų drobnę. Antroji dalis, lyrinis viso ciklo centras, žavėjo peizažais laipsniškais spalvų ir tembrų persiliejimais ir pokyčiais. Intymus čėlis ir smuiko dialogas, prasidėjęs centrinio dalies epizodo pradžioje, peraugo į ekstazišką kulminaciją, kad vėl viską užbaigtų meditacinė nuotaika. Menuetas, atliktas stilingai, net kiek elegiškai, su staigiais dramatiškais prarūkiais, tarsi liko tvyrodamas ore, laukiant taip ir nežinia kur dingusio kvarteto finalo.

Toliau programoje ejęs paties produktoriaus kvartetų kūrėjo istorijoje, Mozart'o amžininko, Luigi Boccherini Kvartetas op. 33 Nr. 6 A-dur, tapo puikiu žaismingų stilizuotų kontrastų prieš tai atliktam romantiškajam Čiurlionio kvartetui. Italų kilmės kompozitorius Boccherini dirbo ir garsėjo daugelyje Europos karališčių dvarų, ir šiuo kūriniu kvartetui artistai tarsi nukėlė susirinkusiuosius į dvarų Europą, kur begimstanti kvartetinė tradicija buvo puotų ir kilmingų susibūrimų privaloma dalis. Pirmoji kūrinio dalis, pirmojo smuiko įmantriai ir improvizaciškai vingrios partijos ryškiai dominuojamas Allegro, suteikė puikią galimybę kvartetui „primarjui“ Audronei Vainiūnaitėi parodyti savo puikius virtuozinius sugebėjimus. Pirmojo smuiko išraiškingas solo grojimas ir likusių trijų artistų meistriskas akompanavimas, žaibiškai reaguojant į kiek-

vieną solistės niuansą, atodūsi, emocijų vingį, dar kartą parodė, kodėl šis kolektyvas yra taip aukštai vertinamas kritikų visose pasaulio šalyse — retai galima išgirsti tokio aukšto tarptautinio lygio muzikus-solistus, susiliejančius į tokį vieningą garso audinį, taip „kartu kvėpuojančius“, ir jaučiančius subtiliausius muzikinių vystymo vingius tarsi vienas, pilnai susiliejęs organizmas. Antroji, dar alsuojanti sodriomis polifoninėmis baroko epochos chromatinėmis imitacijomis, žaismingos ilgai trukusios klausytojų ovacijos buvo deramas pirmosios dalies apvainikavimas.

Antrą koncerto dalį sudarė trys liaudies tradicijomis grįsti siuitiniai kūriniai, kuriuos tarsi dvi „ramybės salos“ skyrė Naujajai „Svajonė“ ir Haydn'o „Serenada“. Abu šie kūriniai, ilgesin-guos nuotaikos ir meilės kupini, pažymėti ypatingo intymumo, jaukumo ir šilumos, tiksliai atliepė koncerto temą — pagalbą našlaičiams Lietuvoje. Šią sąsają dar labiau paryškino prieš Haydn'o „Serenadą“ padėklu-muotas poezijos poemelės:

*Pažvelk į dangų —
Žiba žvaigždės šviesios
Pažvelk į kelią —
Ten tavo kelias tiesias.*

Trys šias dvasinio susikaupimo salas supę kūriniai atskleidė, kiek neišsamiame lobiai slėpi liaudies muzikoje ir kaip skirtingai juos galima prikelti naujai būčiai. Pirmasis kūrinys, Giedrius Kuprevičiaus „Trys lietuvių liaudies dainos“, savo archais-komis minimalistinėmis priemonėmis, skaidria faktūra, intensyviu motyvinu vystymu, ypač išraiškingu paskutinėje azari-kijoje šokinėje dalyje, buvo ir emociinė, ir stilistinė priešingybė Kristinos Vasiškauskaitės „Trims lietuvių liaudies dainoms“. Šios kompozitorės lietuviškų dainų pasaulis buvo kuriamas labiau tradicinėmis priemonėmis. Pirmosios dvi dainos savo plaunkiamis svajinomis intonacijomis tarsi apgaubė klausytojus melan-choliška nuotaika, o trečioji, imitacijomis vystomas šokis, dar kartą pademonstravo ypatingą ansamblio susiklausymą.

Čekų kompozitoriaus Schul-hoff'o „Penkios pjesės kvartetui“, parašytos įvairių šokių (valso, tango, tarantella, etc.) ritminiais pagrindais, pristatė koordinaliai priešiną emocijų ir vaizdinių pasaulį. Šis tarpkario metų ekspresionistinis kūrinys savo groteskiškomis „kaukėmis“, tamsiomis spalvomis, pastoviai nerimą keliančia „nelaimės nuojauta“, iki kraštutinumo įtemptu dramati-zmu, parodė, kokią praktiškai ne-aprėpiamos yra Vilniaus kvarte-to emociinės ir stilistinės išraiškos

Ieškokime ir suraskime žodį

(Atkelta iš 3 psl.)

paklusni, jeigu ji yra bent kiek išlavinta.

Žodžio poezija

Kiekvienas eilėraštis gimsta iš žodžių. Štai Jono Strielkūno eilėraštis bet pavadinimo „...Tėvyne, tu bangos...“ Tai keturių posmų kūrinėlis, parašytas 1976 metų liepos 18 dieną. Patį vidurvasarį, gal atostogaujant Aukštaitijoje, gal tylų vakarą, namuose ilsintis, gal vežimu dardant ar kokia mašina važiuojant, kilo mintys, žodžiai, eilutės, posmai. Tokie eilėraščiai greičiausiai užgimsta širdyje, ir jiems užrašyti nebūtina didelis stalas, parkeris, popieriaus lapas. Jie įsirašo į tą pačią širdį, iš kurios ką tik išėjo. Tokioms eilėms gimti ir reikia įkvėpimo, ir nereikia. Jos pačios atbėga iš užmaršties, iš pačių slaptingiausių pasamones kertelių, pripildytų per tas gyvenimo dienas, kurios jau pragyvenotos. Štai tieji, beveik pamatiniai eilėraščio žodžiai — paeiliui surašyti, paversti vienaskaitos ar daugiskaitos vardininko linksniais (suprantama, kalbama apie daiktavardžius, nes jie yra eilėraščio dvasia, esmė ir potekstė): Tėvyne — bangos — Tėvyne — langas — amžiai — kalnas — kančios — bokštas — viltys — giesmė — gimimas — varpai — gėlė — kapas — mintis — darbas — šventė — kalba. Tai tikrai aštuoniolika daiktavardžių. Jie vieni patys, bet jokių kitų žodžių ar žodelių, beveik eilėraščiu suskamba. Galima, matyt, būtų ir kitaip eiles rašyti, tegu reikalingas šios rašymo jėga patikalingus ir trūkstantius žodžius. Tai naujosios poezijos naujosios eros pradžia? Kiek anuosė žodžiuose daug potekščių, asociacijų, minčių vingių, nepasakymų, atminties, nuotaikų — apskritai, kiek čia daug gyvenimo. Rodos, tiek reikia nedaug žodžių, kad galėtume kalbėti apie esmę. Surink, išsirink, sudėk žodžius į eilutes, ir žodžiai jau suskamba — amžiams. Visam gyvenimui įsiminė pirmasis posmas, talpiausia žodžių svirnelė: „Tėvyne, tu bangos, / Kur neša visus. / Tėvyne, tu langas / Per amžius šviesus“.

Daug galima būtų kalbėti apie vieną posmą, bet tegul visiems kalba pats posmas.

Kalbos prasmės

Nenusivilti ir nenusivilti, nepastoti ir nepastoti, farsas ir farsas, formos ir formos, šūkių ir šūkių, šaknys ir šaknys, šauk, šauk, lai-ko ir lai-ko — koks žodžių įvairavimas, kaip pakinta vienas vieništas žodis, kai keičiasi kantis vieta. Svetimtautiui, mokantis lietuvių kalbos, tai tikras peilis, o kokiame ugro-finui — tai neįveikiamos kliūtys. Kalbą praturtinti galima ir naujadarais, ir tarmių žodžiais, kurie gerokai primiršti, lyg būtų kokie ujami mazi šūnyčiai. Tarmių žodžiai nepaprastai praturtintų mūsų rašomąją ir šnekamąją kalbą. Čia pirmasis smuikais, be abejonės, turėtų sugroti lietuvių kalbos mokytojai, apakritai — lietuviškai. Kaip dariniai ir mūsų kalbą įspiešė blai-vykla, burulentė, degalinė, greitkelis, ledrogės, pėdkelnės, pienvežis, riedlentė, skraidyklė, vart-dynas, stiklūnas ir daugelis kitų naujų žodžių. Juk 1968 metais prof. L. Kadžiulis iš Dotnuvos siūlė žodžius siensilosis, silosašienis, bet naujam pašarui sparnus suteikė kalbininkas K. Gaivenis, sukūręs naują žodį — sienainis. Net kaimo vaikėzas žino, ką šis žodis reiškia, o galbūt ir įkvėpė tojo pašaro kvapą. Aišku, miestie-

galimybės.

Ilgomis ovacijomis klausytojai dėkojo kvartetui artistams už šią įsimintiną popietę, ir koncerto pabaigai Vilniaus kvartetas dar atliko Luigi Boccherini Menuet'ą.



Alfonsas Dargis

Visam amžiui

(Atkelta iš 2 psl.)

Buvo dideli atleidai. Žmonių pritvino ne tik bažnyčia, bet ir šventorius. Tą dieną manęs prie altoriaus dar neleido, bet liepė palydėti kunigą, senąją toki, su relikvijorium. Jis eina, duoda žmonėms pabučiuoti relikvijorių, o aš su skambučiu vis dzin-dzin, dzin-dzin. Apėjom visą bažnyčią, paskum šventorių. Smagu. Smagu negu prie altoriaus. Apėję šventorių sugrįžom į bažnyčią. Kai tik pro duris įėjom, kunigas parodė relikvijorių ir klausia:

— Kur ta laikotė?
— Kur tik pasiektė čia pat vienas iš altorių.
— Turbūt čia, — parodžiau į altorių.
Jis palipo prie altoriaus, timplėlojo tabernakulio dureles — užrakintos. Dar paklibino, pasišvalgė, nulipo atgal ir niukt man į nugarą.
— Kad nežinai, tai taip ir sakyk!
Ir vėl — niukt, niukt, niukt.
Bažnyčia sausakimša, greitai nepaeisi, reikia žiūrėti, kad praleistų. Pro kuriuos eini, visi į tave žiūri, o kunigas vis niurna ir vis į nugarą, į nugarą. Taip niuksėdamas ir nusivirė į zakristiją. Ten padėjęs relikvijinę dar pamokslą išdrožė, neraliuotu parseliu išvadino, pagrasino klebonui pasakysias, kad tokių snarglių nė į bažnyčią neįsileistų ir išėjo.
Pasilikau. Ir zakristijonas buvo. Jis viską matė ir girdejo.
— Tai už ką jis tave taip? — paklausė.
Pasakiau.
— Sukvailo senis, — nustebo ir zakristijonas. — Aš patį klebonui pasakysiu, kad be reikalo bažnyčioje vaiką daužo. Ką vaikas gali žinoti, kur ką laikom. Argi užmiršo iš kur pa-

ėmė? Nusišluostyk ašaras ir nusispjauk, — dar pridėjo.

Bet aš nusispjauti negalėjau. Nusivilkau kamžą, ta patia kamža nusišluostiau ašaras ir išsprūdau pro duris. Į bažnyčią bijojau eiti. Juk visi matė, kaip kunigas mane daužė. Prasitraniojau, kol žmonės pradėjo skirstytis. Net ir į rinkelę bijojau eiti, kad iš bažnyčios išėję nepažintų. Net kartu su visais nėjau: juk kas matė pažins ir pradės šaipytis. Bet ir namie. Vos įėjau į vidų, mama tuoj:

— Ką tu dabar padarei, kad kunigas net bažnyčioje muše?

Taip baigėsi mano pirmas ir paskutinis tarnavimas bažnyčiai. Ne tik tarnavimas, bet ir lankymas. Nebegalėjau eiti, kur muša.

Netikėjau tokio šnekos galo ir tylėjau. Valandėlę tylėjo ir Alfonsas. Kiek patylėjęs pridūrė:

— O su Viešpatiu Dievu nesipykstu. Nėra už ką. Kai viskas gerai eina, pasižneku, jeigu negerai irgi pasižneku. Jis daugiausia tyli, tai kartais ir už jį pašneku. Ne visada. Jis tyli, patyliu ir aš. Pagalvoju, kad gal taip ir reikia. Kartais žmogus tylėdamas geriau susišneki.

— O tapyti nepadeda? — nepasijutęs paklausiau ir susitraukiau. Pagalvoju, kad Alfonsas gali staiga žaibais ir perkūnais išsiversti. Abu patylėjom, paskum jis vienu petim truktėlėjo ir nusišypsojo.

— Kartais gal ir padeda. Būna, kad pradedu paveikslą ir staiga teptukas nušliaužia visiška ne taip, kaip buvau galvojęs. Į tą vietą pažūrėjus ateina kita mintis ir išrieda visai kitoks negu buvau sumetęs. Neretai net daug geresnis.

Nutilom. Moterys iš lengva grįžo po saują prisiskinusios saldžių žirnių, tik žvirbliukas ant garžo stogo tebetraukė savo paprastą giesmelę.

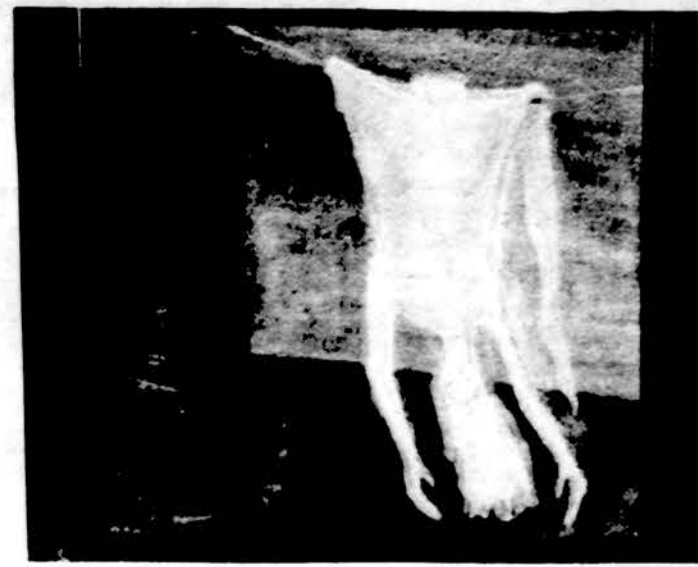
tis gatvininkas gali tikrai galvą pakrapstyti. O šiaudainį sukurti jau buvo žymiai lengviau, nes eita išmintomis pedomis. Tai filosofo S. Gaiziūno išmonės vaisius. Karvei šiaudainis kaip mažui saldainis, o seneliui — sausainis. Skamba! 1974 metais Tiesoje „gimė“ greitkimas. Dabar sunkiau laukan išgauti jau įsisenėjusių tarptautinių žodžių, net reikia skelbti konkursus naujiems žodžiams kurti. Tai gerai! Yra žodžių, susijusių su asmenimis (ką daryti su tais žodžiais?) — koltas, brauningas, vatmanas, nikotinas, dolomitas, martenas, boikotas ir kt. O ką mes, lietuviai, savo pavardėmis jam žinsime pasaulyje? Idomu būtų išvysti naujų žo-

džių žodynėlį (kai žinomi naujų žodžių autoriai). Juk nuo Konstantino Sirvydo, Simono Daukanto, Antano Baranauko, Jono Jablonskio, Antano Salio laikų vis atsiranda ir atsiranda naujų žodžių.

Žodžio kiltys

Niekas šiandien ne nepajaučia, kad „savaitė“ ir „kriaušė“ — tai prūsikos kilmės žodžiai. Tai suvokia tikrai kalbininkai. O Antano Salio sugalvota „staigmena“ tapo visiems tokia sava, net nuosava. Ką gali vienas žmogus, jei sukuria nors vieną naują žodį. Pastarųjų metų dariniai yra šie žodžiai: greitkeplė, lipdukas, kietlidinis, pasipirtukas, poilsivietė,

pusprieikabė, stulpalapis, sulcia-spaudė, vandenvietė, rupiniai. Tai kalbininkų, galbūt ir žurnalistų sugalvoti naujadarai, kurie prigijo greitai ir, matyt, visiems laikams. Taip visuomet buvo, taip ir ateityje bus. Čia graži iniciatyva parodė žurnalas *Gimtoji kalba*. O kam daugiau dera? Ji įrodė, koks begalinis yra žmonių išradimumas, kuriant naujus žodžius, tarptautizmą pakaitalus. Tokį reikšmingą būtiną skatinti ir labai teigiamai vertinti. Nuo tarptautinių žodžių invazijos dar teks ilgai, ilgai gintis. Visų neįginsime, bet apsišvarinti reikalsas mirtinas. Aišku, nebepakeisime kompiuterio, bet naujos prekės turėtų greitai gauti ir naują lietuvišką pavadinimą (vardą). Kiek daug tarptautinių žodžių būtina sulietuvinti. Juk yra gražių atitikmenų. Pramašiu neretai vartojami du žodžiai: tarptautinis ir lietuviškasis variantas. Itin mokslinėje kalboje jų visuomet bus daugiau, bet šnekamoji kalba turi vengti jų. Štai kokia žodžių serija, rodanti mūsų neapdairumą, abejingumą: inspektas — šiltlysvė, introspekcija — savistaba, intuicija — nuojauta, elokvencija — iškalba, utri-ruoti — perdėti, peronas — priestotis, proktorius — švaistas, pulverizatorius — purkštuvė, recenzija — atsiliepiamas, reliktas — išlika, reumatas — sausgėla, re-veransas — tūpnis, koreliacija — ryšys, adeptas — šalininkas ir t.t. Mūsų žodžių kraitelės yra labai turtingos, jas vis reikia papildyti.



Valentinas Antanavičius

„Po spektaklio“, 1961

Alfonsas Dargis. 1961. Alfonsas ant drobės iš Balsoho Lietuvos kultūros muziejaus, Čikagoje, šio metu vykusios parodos „Slaptas menas“ (Smuggled Art).